

pontos megfogalmazás, a biztos megragadás árán. Remek példái vannak a belső kényszerből fakadó élménytárgyasításnak (*Véremben a halál, Szemeim*).

Ha tovább megyünk a versek sugallta úton, az egyéni lét teljes kiszolgáltatottsága, az álválasztás, az egyértelmű végzet bizonyossága (*Ha csak egyszer*), az idő képzetekben, emlékképekben való feloldódása (*Krúdy*), a személyiség megkettőződése (*Nézz rám*) tűnik szemünkbe. Ekkor világosodik meg a költői törekvés lényege: ez a ciklus hivatott bemutatni, milyen eszményekért, illetve milyen törvények ellenében él az alkotó, az ember. A reménytelenség tudatában csak egyetlen létdimenzióval nem vállalja a harcot, s ekkor csak az apatikus, szépen búcsúzó beismerés marad. Az időképzet valóságával nem lehet megmérkőzni:

*igy,
fehér agyaggal, halállal kenve,
irgalom nélkül,
lecsiszolt, szép fejjel
csillagból anyánkba,
házunkból szélbe:
semmiből semmibe.*

(Semmiiből semmibe)

Kizárólag a versek tartalmi-eszmei interpretációjával azonban még nem vállalkozhatnánk értékítéletre. Minden bizonnyal egy teljességigényű világkép körvonalai bontakoznak ki Tornai József kötetében. A világ ilyen feltérképezése természetesen az alkotó egyéniségének tudatos-spontán szűrőin megy végbe. De Tornai esetében a megbocsátható következetlenségeken túl nagyobb veszély is fenyeget: a hangnem, a verhangulat, a stílus, a kompozíciók nem támasztják mindig hitelesen alá a tartalomtól kihámozható végső létpesszimizmust. Az a gyanúnk támad olykor, hogy a személyiség nem éli ilyen mélységekben önnön filozófiáját. Az itt megnyilatkozó lírai „bölcselet” inkább *kiindulópontja*, rendezőelve lehetne — a költői önépítkezés következetesebb szakaszaival párosulva — egy hitelesebben körvonalazott, esztétikailag igényesebb, az élményátadás tekintetében hatékonyabban működő, autonóm alkotói világképnek. Tornai művészi kvalitásait ismerve, bizakodva várjuk e magasabb szint elérését. (*Magvető, 1972.*)

KULCSÁR SZABÓ ERNŐ

Galgóczi Erzsébet: Pókháló

Takaros, karcsú könyvecskét tartok a kezemben. Mászás életmű-kiadások vaszos köteteihez szokott szegény olvasó létemre most azt csinálom vele, amit akarok: zsebbe tehetem, sőt — horribile dictu! — egy ültő helyben el is olvashatom. A kiadót, a nyomdát nagy ritkán vállon veregető kritikus e merőben szubjektív jellegű töprengéssel adózik egy nagyszerű ötletnek, mely — reméljük! — kiadóink gyakorlatában hamarosan állandósulni fog. Galgóczi Erzsébet ugyanis írt egy folyóiratban közölhető (először valóban ott közölt) elbeszélést, melyet a kiadó imponáló gyorsasággal — nem várva be, hogy a már meglevő mellé újabb és újabb írások gyűljenek — külön kötetben adott ki. Más kérdés, hogy az eredetileg az elbeszélés és kis-

regény között tanácstalankodó műfaji meghatározást most — teljesen indokolatlanul — regényre módosították.

A kisregényből (maradjunk e megnevezés mellett) kitetsző nagyon időszerű társadalmi-erkölcsi kérdéscímű nem előzmények nélküli Galgóczi pályáján. 'Niklai Géza, a *Pókháló*, valamint Madarász Dani, az 1961-ben megjelent *Félúton* főhőse között nyilvánvaló alkati rokonság van, s ezt a történetben rejlő hasonlóság is megerősíti. Itt is, amott is egy lopás, egy, a termelészövetkezet vagyonával való visszaélés kerül az események középpontjába. Mindkét esetben az elnöknek (Niklainak, illetve Madarásznak) a visszaélés leleplezése, fölszámolása érdekében tett lépései váltják ki azt a már-már áttekinthetetlenül bonyolult mechanizmust, mely egyik szituációban sem kevésbé rafinált „pókháló” szó a történetekben eligazodni akaró, de bizonyos kérdésekben határozatlan ember köré. A kisregény irodalmi előzményei közé sorolhatjuk a *Kinek a törvénye?* (1971) című írást is, melynek hőse, Andris, a fiatal rendőr a nagyhatalmú tsz-elnök üzelmeit próbálja leleplezni. Sajnos, az erőviszonyok nem kedvezőek.

Senki se gondolja, hogy a műben fölvetett problémák megmaradnak a falu, a mezőgazdaság körén belül. „... amikor befejeződött a kollektivizálás, az »elvtársak« nyeregben érezték magukat, s szép lassan elkezdtek kipöckölni a parasztokat a hatalomból” — mondja Niklai. S valóban, a főhőssel együtt töprenghetünk azon, hogy hová lettek (nemcsak a mezőgazdaságból) a Niklai-típusú népi tehetségek? Hová lettek a mélyről jövők és nagyot akarók? Mert Niklai Géza sorsa önkéntelenül e kérdéseket asszociálja bennünk. Hősünk ingerült kifakadásai nem lebecsülendő morális deformációra figyelmeztetnek. A Niklai ellen hadjáratot indítók ugyanis „... azt hiszik, az embernek választania kell: vagy a nép oldalán áll, vagy a hatalom oldalán. Mintha a kettőt együtt nem lehetne képviselni. — Sőt! Ma már csak együtt lehet... Persze... a hatalmat nem kell azonosítani a vidéki funkcionáriusokkal. Sajnos, ők azonosítják.” Niklai deklaratív jellegű szavai rokonszenves hitvallásnak is tekinthetők: „Az emberek nem tudnak semmit. Pedig ha van értelme marakodni a hatalomért, csak miattuk van értelme...” De vajon lesz-e elég ereje Niklainak? Hátha egy év múlva már a „tolvaj” Selyem Zsiga ül a helyén? Ezekre a kérdésekre azonban a kisregény már nem ad (nem adhat) választ. A harc nem dőlt el, semmi sincs lezárva. De egy mindannyiunk közös ügyeként vállalt társadalmi formáció egészséges továbbfejlődése függ attól, hogy ki lesz a győztes.

Ismétlem: a műben megfogalmazódó gondolatok nagyon fontos társadalmi és morális kérdéseket érintenek. Ettől persze még nagyon rossz is lehetne ez a könyv. De nem az! Galgóczi az összefogott, gyors folyású epikai forma minden titkát ismeri. A pergő, jó ritmusú, a minden fölösleges írói eszközt mellőző, puritán előadásmód mellett a mesterien alkalmazott montázstechnika a *Pókháló* legfontosabb formai jellemzője. A sokszor csak tömondatnyi megállapítások nem a kifejezőeszközök szegénységére vallanak. Galgóczi hisz a cselekmény fontosságában, fordulatos, úgy is mondhatnám: izgalmas történetet formál. Az egyenes vonalú, nagyobb epikai kitérőket nélkülöző cselekmény előadásában csak itt-ott feszélyez a szükséztűség. (A riporteri szenvedély néhol túlságosan elkapja az írónőt.) Galgóczi kompozíciós módszere a rendezőre hasonlít. (Nem a visszaemlékezés, nem az események kívülről nézése dominál.) A műben érvényre jutó írói koncepció tehát összhangban áll a megvalósítás művészi színvonalával. Ez pedig nagy dolog, mert a téma — természeténél fogva — a sematizálás veszélyét is magában hordozza. Galgóczi nem tartozik az úgynevezett „neonaturalizmus” képviselői közé. Nem elégszik meg a valóság külső, felszíni jellegzetességeinek ábrázolás és alakítás nélküli visszaadásával, s a látszólagos tematikai egyhangúság ellenére mindvégig izgalmas tud maradni. Galgóczi Erzsébet bátran és felelősséggel szóló író, aki az utóbbi években legjobb prózaíróink közé nőtt föl. (*Szépirodalmi*, 1972.)

OLASZ SÁNDOR